

TÜRK DÜNYASI İÇİN MEVCUT PAZAR FIRSATLARINA YÖNELİK SANAYİ STRATEJİLERİNİN BELİRLENMESİ

Mehmet KARA

(Bozok Üniversitesi, Türkiye)

Yasin ŞEHİTOĞLU

(Bozok Üniversitesi, Türkiye)

Ömer Çağrı ÖZDEMİR

(Bozok Üniversitesi, Türkiye)

1. GİRİŞ

İkinci dünya savaşı sonrası dönemden 1980'li yılların başlarına kadar gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede sanayi politikaları uygulanmıştır. 1980'li yıllarda ise özellikle ABD ve İngiltere'de bu politikalara karşı ortaya çıkan olumsuz düşünceler ve şüphelere bağlı olarak dünya üzerinde esen liberalleşme rüzgârı etkinliğini 2000'li yıllara kadar devam ettirmiştir. Ancak özellikle 2000'li yıllarda Hindistan ve Çin gibi bazı ülkelerin gelişmiş ülkelere ciddi bir rakip olarak ortaya çıkması ile sanayi politikalarının uygulanması tekrar ülke gündemlerine girmiş bulunmaktadır. Sanayi politikalarının ne olduğu hususunda derin bir kafa karışıklığı hâkimdir. Sanayi politikaları firma bazlı politikalardan, kalkınma planlarına veyahut bölgesel kalkınma planlarına kadar pek çok alanı kapsayacak şekilde tanımlanabilir.¹

ABD Uluslararası Ticaret Komisyonuna göre sanayi politikası belli sanayi sektörlerinde üretim kaynaklarını ulusal üreticilere yöneltmek onları daha rekabetçi hale getirmeyi hedefleyen koordineli hükümet politikalarıdır.² Avrupa Birliği tarafından Lizbon süreci içerisinde ortaya konan sanayi politikası tanımına göre ise; Avrupa Birliğini sanayi yatırımları ve iş yaratma hususlarında çekici bir hale getirebilmek için işletmelerin kurulmasına ve yenilikçiliğin

Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yrd. Doç.Dr
Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme A.B.D. Doktora Öğrencisi
Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim ve Teknoloji Politikaları A.B.D.
Yüksek Lisans Öğrencisi

¹ European Economic Advisory Group, Industrial Policy, The EEAG Report on the European Economy, Brüksel, 2008, 105

² Tyson, L. D'A., Who's Bashing Whom? Trade Conflict in High- Technology Industries, Washington Institute for International Economics, Washington, 1992, 6

teşvik edilmesine matuf doğru bir çerçevenin oluşturulmasına yönelik atılacak pro-aktif adımlardır.³

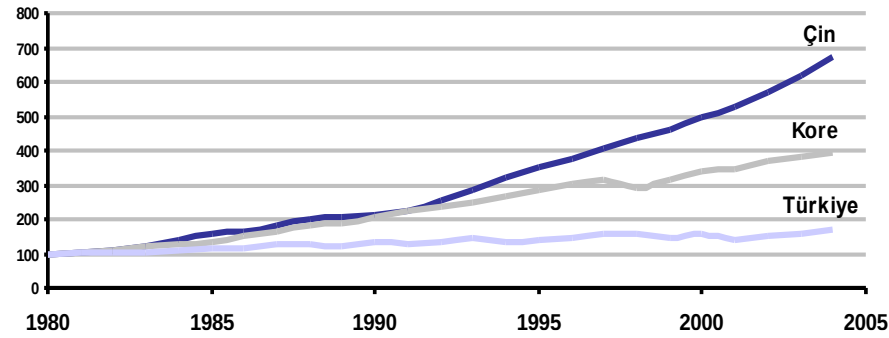
Sanayi politikaları, para ve maliye politikası dışındaki araçlarla kaynak tahsisini veya üretim ve kaynak tahsisinin genel mekanizmalarını değiştirmek için tasarlanan politika eylemleridir ve başlıca dört öğeden oluşur: (i) yatırım politikası, (ii) teknoloji politikası, (iii) rekabet politikası ve (iv) bölgesel gelişme politikası.⁴ Sanayiye etkileyen politikalar temel anlamda iki sınıf içerisinde değerlendirmeye tabi tutulabilirler. Sanayi politikalarının bir parçası olmamalarına rağmen bu politikalar üzerinde etkiye sahip olan sanayiye etkileyen politikalar – mesela makro ekonomik istikrar, vergi politikaları, enerji politikaları, maliye ve para politikaları- iken diğer sınıfı politikaları ise doğrudan sanayi politikalarına yardım eden ya da kısıtlayan politika enstrümanlarıdır ki bunlar da fiyat kontrolleri, çevre politikaları, devlet yardımları ve teşvikler vs. olarak sayılabilir.⁵

Başka bir iktisat politikası kümesi oluşturmakla birlikte, dış ticaret politikası, sonuçları açısından sanayi politikaları ile önemli örtüşmeler gösterir; söz konusu iki politika kümesi birbirini dışlamaz.⁶

Sanayi sektörü, tarım ve hizmetlerden daha büyük bir kişi başı gelir yaratma gücüne sahiptir. Sanayide verimlilik tüm diğer sektörlerle göre çok daha yüksektir. Ekonomik büyüme için verimlilik artışı, verimlilik artışı için sınıflı kalkınma, bunun için de bir sanayi stratejisi ve politikası gereklidir.⁷

Örneğin, Türk imalat sanayi her ne kadar önemli bir gelişme kaydetmiş olsa da, Çin ve Kore gibi gelişmekte olan ülkelerin performansının altında kalmıştır. Son 25 yılda sanayi katma değeri, Türkiye’de üç kat artarken; bu artış Kore’de altı kat, Çin’de ise on iki kat olmuştur.⁸

Sekil 1: Çin – Kore – Türkiye’nin Karsılastırmalı Sanayi Katma Değeri Göstergeleri

³ http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm

⁴ Türel, Oktar, Türkiye’de Sanayi Politikalarının Dünü Ve Bugünü, TMMOB Makina Mühendisleri Odası’nın 2007 Sanayi Kongresi, Ankara, 2007, 1

⁵ The EEAG Report on the European Economy, 106

⁶ Türel, 1

⁷ http://www.tisk.org.tr/isveren_yazdir.asp?yazi_id=2168&id=&baslik_id=&yapi=&gecerli_sayfa

⁸ www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/sunumlar/Esen_Caglar.pps

Kaynak: DPT IX. Kalkınma Planı, Sanayi Politikaları Özel İhtisas komisyonu Raporu, Ankara, 2006, 8

2. Sanayileşme Stratejileri

Günümüz dünya ekonomisinde globalleşme olarak adlandırılan hızlı değişim, gelişmekte olan ülkeleri ekonomik ve sosyal yaşamlarını sürdürebilmek için yaşamak zorunda oldukları bir rekabet ortamı içine sokmaktadır. Gelişme ile sanayileşmenin aynı kabul edildiği bu rekabet ortamının zorunlu kıldığı yeni araçları, modelleri ve tüm bu unsurları kapsayan yeni sanayileşme stratejilerini belirlemek en önemli sorunu oluşturmaktadır.⁹

Gelişmekte olan birçok ülke sanayileşme sürecinin ilk aşamasında ithal ikameci politikalara yönelmiştir.¹⁰ İçeride dönük olan bu politikalarda yerli sanayi dalları ithalat karşısında ithal yasakları, yüksek gümrük tarifeleri ve kota kısıtlamaları ile korunmaktadır. Dışa açılarak kalkınmayı gerçekleştiren ülkeler ise ihracatı özendirici teşvikler uygulamışlardır. Bu teşvikler arasında; gerçekçi döviz kurunun belirlenmesi, uygun vergi koşulları, ihracatı özendirici sübvansiyonlar sağlanması ve ihracatın finansmanında kullanılan faiz hadlerinin piyasa düzeyinin altında tutulması sayılabilir.¹¹

2.1. Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejileri

Bütünleştirilmiş sanayileşme stratejisinin temel amacı, ülkenin var olan ve potansiyel ekonomik yapısını dikkate alarak, kıt kaynaklarını optimal kullanarak, sanayileşmiş ülkeler arasında yer almak için gerekli yapısal dönüşümü gerçekleştirmek olmalıdır. İlk ve en önemli adım atılarak, yeni stratejinin, ithal ikamesi ve ihracata dayalı strateji arasında, birbirinin karşıtı değil birbirini tamamlar yönde, iç ve dış konjonktür değişimlerine karşı esnek bir özellik gösteren yapıda olması sağlanmalıdır.¹²

Son 40 sene içerisinde Uzak Doğu ülkeleri hızlı ve sürdürülebilir bir büyüme oranı yakalamışlardır. Hâkim ekonomik neo-klasik yaklaşım bu başarıyı “pazar dostu” ekonomik modelin uygulanmasına bağlamıştır. Fakat pek çok uzman Uzak Doğu kalkınma modelinin; neo-klasik “pazar dostu” ekonomik kalkınma anlayışından daha aktif ve güçlü bir devletin öngörüldüğünü vurgulamaktadır.¹³ Neo-liberal anlayışı uygulamaya koyan ülkeler hem sanayi politikası uygulayan

⁹ Özbey, Funda Rana, Türk Sanayileşme Sürecinde Bütünleştirilmiş Strateji, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt : , Sayı:1, Temmuz 2000, 76

¹⁰ İzgi, Berna Balcı, Küreselleşen Devletin Değişen Rolü ve Sanayileşme Üzerine Tartışmalar, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, 2008, 230

¹¹ <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd2/sbd-2-11.pdf?ref=SaglikAlani.Com>

¹² Özbey, 85

¹³ Yanagihara Toru, Economic System Approach and Its Applicability, East Asian Development Experience, Tokyo, 1997, 1

ülkelere, hem de geçmişteki performanslarına oranla başarısız kalmıştır.¹⁴ Bu kalkınma modelinde devlet pazarı ve ekonomik birimleri oluşturur ve/veya destekler.¹⁵

Özellikle, Japonya ve Kore'nin kalkınma stratejileri yakından incelendiğinde küresel finans kuruluşlarının önerdiği liberalleşme, küreselleşme politikalarının tam zıttı bir strateji izledikleri gözlenir. Bu ülkeler devlet önderliğinde, devletin aktif ve destekleyici bir rol oynadığı sanayileşme politikası izlemişlerdir. Piyasa tam olgunlaşmadan serbestleştirilmesi uzun dönemli kalkınma perspektifi açısından istenmeyen durumların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.¹⁶

Sanayileşme stratejisi için kaynakların yoğunlaştırılacağı öncelikli sanayi /hizmet alanları belirlenmelidir. Yönetim yeteneklerine sahip etkin, büyük ve dürüst bir bürokrasi oluşturulmalıdır. Politika oluşturulması ve uygulanmasında sosyo-ekonomik ortaklar arasında her konuda mutabakat sağlanması için kurumsal diyalog mekanizmaları tesis edilmelidir. Sanayinin rekabet gücünü ve özel sektör kar oranlarını arttıracak, kayıt dışının tasfiyesini sağlayacak düzeylerde oluşturulmalıdır. Gelirler politikası izlenmeli, mali disiplin korunmalı, sınırlı da olsa kambiyo rejimi kurulmalı, dolarizasyonun tasfiyesi sağlanmalı, bu şekilde de para politikasının etkinliği de arttırılmalıdır. Gelişmekte olan ülkelere verimlilik büyük ölçüde doğru kaynak kullanımıyla artırılabilir. Yani yatırımların daha az verimli sektörlerden daha verimli sektörlerle akmasını sağlayacak politikalar uygulamamız ve bu amaçla ilk aşamada genel anlamda sanayileşmeye öncelik vermemiz gerekmektedir. Ancak bundan sonra Ar-Ge ve inovasyona ağırlık verilmelidir. Sanayileşme stratejisini uygulayacak bürokrasi dünyadaki gelişme trendlerini çok yakından izleyebilmeli, zamanın ruhunu kavrayabilmeli ve saptayacağı öncelik alanlarına AR&GE yatırımlarını kaydırmalıdır. Yatırım ve ihracatı arttırmak için kaynakların dağılımını yönlendirecek işlevsel bir teşvik sistemi oluşturulmalıdır.¹⁷

3. Türk Cumhuriyetlerinde Sanayi

3.1. Azerbaycan

Azerbaycan'ın son derece zengin petrol kaynaklarına sahip olması neticesinde sanayinin temelini kimya, petro-kimya, makina imalat sektörü oluşturmuştur. SSCB Cumhuriyetlerin birbirine bağımlılığını arttıran, bir anlamda zorunlu kılan bir ekonomik ve siyasi yapı arzemesi sonucu,

¹⁴ www.ku.edu.tr/ku/images/EAF/danirodrik.pdf

¹⁵ Yanagihara, 1

¹⁶ Yanagihara, 25–29

¹⁷

http://www.tisk.org.tr/isveren_yazdir.asp?yazi_id=2168&id=&baslik_id=&yapi=&gecerli_sayfa

bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, ekonominin her alanında olduğu gibi sanayi sektöründe de çok güç günler yaşamıştır. Çok eski teknoloji ile üretim yapılması, hammadde ve yedek parça yokluğu gibi nedenler ülke ihtiyaçlarının çok üstünde kapasiteye sahip bu fabrikaların ya kapasitesinin çok altında üretim yapmasına ya da kapanmasına neden olmuştur. Cumhurbaşkanı'nın 30/4/2001 tarihli Fermanı ile, Özelleştirme, Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları, Devlet Antihisar ve Sahipkarlığa Yardım Komitesi ile Yabancı Sermaye Ajanslığı birleştirilerek Ekonomi Kalkınma Bakanlığı oluşturulmuştur. Bakanlık, sosyal ekonomik gelişme ve uluslararası işbirliği, makroekonomi, ticaret, sermaye, özel sektörün gelişimi, özelleştirme, tekelleşmenin önlenmesi ve rekabetin geliştirilmesi amacıyla, devlet siyasetinin hazırlanıp hayata geçirilmesi için merkezi organ olarak değerlendirilmiştir. 2007 yılında ülkenin sanayi sektörü hızla gelişerek 20,2 milyar Manat değerinde mal ve hizmet üretilmiştir. 2006 yılı üretimi ile kıyaslandığında %24 daha fazla üretim ve hizmet sağlanmıştır. Üretimin hacminde mal üretiminin payı %93,8, hizmetlerin payı ise %6,2'dir. Ekonomik faaliyet çeşitleri tasnifatına uygun olarak, sanayi üretiminin %72,2 oluşturan maden sanayinde üretim %29, %21,8'ünü oluşturan imalat sanayinde %7,5, %6'ını oluşturan elektrik enerjisi, gaz ve suyun üretimi ve bölüştürülmesinde ise %7,6 azalmıştır. Azerbaycan ekonomisinin en önemli ayağı petrol sektörüdür. 2007 yılında petrol üretimi 41,6 milyon ton, gaz üretimi ise 11 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında gıda sanayisinde üretimin hacmi artarak %10,1 olmuştur. Son dönemlerde ülkede yeni et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, şekerleme ürünleri, konserve ürünleri vb. gıda ürünleri konusunda modern tesisler kurulmaktadır.¹⁸

3.2. Kazakistan

Madencilikte Ocak-Aralık 2007'de 4.362,9 milyar Tenge'lik ürün üretilmiş olup, Ocak-Aralık 2006'ya kıyasla, Atırau ve Mangıstau Eyaletlerindeki işletmeler tarafından üretilen ham petrol ve gaz üretiminin artması sayesinde % 2,6 oranında artış göstermiştir. İmalat sanayiinde Ocak-Aralık 2007'de 2.916,6 milyar Tenge'lik ürün üretilmiştir. İmalat sanayindeki büyüme temposu madencilik sanayine göre daha hızlı ilerlemektedir. Böylece, Ocak-Aralık 2007'de meydana gelen artışlar madencilik sanayindeki büyüme oranı % 102,6 ise imalat sanayinde % 106,7 olmuştur. Böyle bir durum son iki yılda meydana gelmiştir. Ocak-Aralık 2007'de 623,2 milyar Tenge tutarında tarım ürünleri işlenmiş olup, bunun içinde içecek dahil yiyecek üretimi 559,9 milyar Tenge'ye ulaşmıştır. Bu durum 2006'nın aynı dönemi seviyesine göre % 7,2 oranında artmıştır. Et, sucuk, hazır ve konserve edilmiş balık, meyve ve sebze suları, ayçiçek, mısır yağı, süt, tereyağı, un, yarma, makarna ve şeker ürünleri gibi

¹⁸

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/AZER/AZERBAYCAN%20ULKERAPOR%202007.DOC>

ürünler de artış göstermiştir. Ayrıca, içecek üretiminde (alkollü ve alkolsüz içecekler) de artış olmuştur. Metalürji sanayi ve hazır metal ürünleri üretim hacmi 2007 yılı başından itibaren Ocak ayında % 114'ten Ocak-Aralık aylarında % 102,8'e kadar azalmıştır. 2007 yılının son döneminde 1.305 milyar Tenge'lik ürün üretilmiştir. Bunun içinde kara ve renkli metalürji ürünleri üretimi sırasıyla 439,9 ve 720,3 milyar Tenge'yi bulmuştur. Diğer metal dışı mineral üretiminde Ocak-Aralık 2007'de 231,9 milyar Tenge'lik ürün üretilmiş olup, Ocak-Aralık 2006'ya göre % 19,9 oranında artış göstermiştir. Bu genelde, beton veya suni taş, kireç, alçıpan üretiminin (%% 105'ten % 210 oranında) artmasıyla meydana gelmiştir. Aynı zamanda fosfor mutfak takımı, cam şişe, kavanoz (Almatı Eyaleti'nde) ve diğer cam lifinden yapılan ürünler üretiminde (Mangıstau Eyaleti'nde) üretiminde düşüş olmuştur. Kok kömürü üretimi, petrol rafinesi, nükleer malzemeler üretiminde Ocak-Aralık 2007'de 189,5 milyar Tenge'lik ürün üretilmiş olup, Ocak-Aralık 2006'ya kıyasla % 8,8 oranında artmıştır. Bu durum genelde, kerosin, motor yakıtı (benzin), kok, yarım kok, gaz oil, propan ve butan üretiminin artmasından oluşmuştur. Aynı zamanda, yakıt mazotu üretimi Atırau, Pavlodar, Güney Kazakistan Eyaletlerinde düşüş göstermiştir. Diğer öen çıkan sanayi dalları ise şunlardır; Tekstil ve dikiş sanayi, Deri sanayi, Ağaç ve ağaç mamulleri üretimi, Kağıt, karton ve basım işleri üretiminde, Lastik ve plastik mamulleri üretimi, Renkli metal üretimi, Hazır metal ürünleri üretimi, Elektrik, elektronik ve optik tesisler üretimi, Ulaştırma araçları ve tesisler.¹⁹

3.3. Kırgızistan

SSCB'nin dağılmasının ardından Kırgız ekonomisi üretim kayıpları nedeniyle ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Sanayi sektörünün ekonomideki payı büyük ölçüde savunma sanayine kaymış olup ülkede üretilen hammaddelerin işlenmesine yönelik sanayi sektörü küçük üretim kapasitesi ile çalışan bir sanayi haline gelmiştir. Sanayi üretiminin en önemli alt sektörü gıda işleme sanayidir. Gıda işleme sektörü aynı zamanda en cazip yabancı yatırım alanı olmuştur. Kırgızistan'da sanayi üretim hacmi 2007 yılında %7,3 oranında artmış ve 1,65 milyar dolar civarında gerçekleştirmiştir. Kumtor altın madeninde gerçekleştirilen üretim göz ardı edildiğinde %10,3'lük artış kaydedildiği görülmektedir. Sanayi üretiminin yaklaşık ¾'ü imalat sektörü kaynaklıdır. Bağımsızlık ertesinde imalat sanayinin GSYİH'deki %70'e varan oranlarda düşüş göstermiş, tesislerin taşınması ve tasfiye edilmesi olduğu kadar enerji fiyatlarındaki ani yükselişler de bunda önemli rol oynamıştır. %30 seviyesindeki altın madenciliği hariç tutulduğunda imalat sanayine katkıda bulunan en önemli sektörler imalat sektöründeki payları %20,6 ile elektrik, gaz ve su üretim ve dağıtım sektörü ve %15'e ulaşan gıda işleme sektörleridir. Elektrik üretimi de sanayi sektörü içerisinde belirli bir ağırlığa sahip olup, ekonomiye katkısı

¹⁹ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/2007%20YILLIK%20RAPOR.doc>

hidroelektrik santrallerinin kullanımına açık olan su kaynaklarındaki düşük seviyelerin etkisiyle dalgalı bir seyir izlemektedir.²⁰

3.4. Özbekistan

Ülkede, sanayi kuruluşlarının geçmiş yıllarda planlanması yapılırken Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin genel ekonomik durumu ve potansiyeli dikkate alınarak yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Bu itibarla gerek hammadde, gerek finansman ve pazarlama yetersizliği nedeniyle önemli miktarda sanayi tesisi atıl vaziyette veya düşük kapasite ile çalışmaktadır. Bu tesislerin faaliyete geçirilmesi veya daha verimli hale getirilmesi için özelleştirme ve yabancı ortak yatırımcı arama çabaları sürdürülmektedir. Devlet İstatistik Komitesi verilerine göre 2007 yılı içerisinde, 18.315 Milyar sum (14,5 milyar dolar) değerinde sanayi üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu rakam, bir önceki yıla göre %12,1'lik bir artışı ifade etmektedir. İmalat Sanayinin yapısı incelendiğinde, öncelikli ve gelişmekte olan, yabancı yatırımcıların da ilgisini çeken en önemli sektör otomotiv sanayidir. Özbekistan'ın otomotiv sektöründe Özbek Otomotiv Girişimcileri Derneği'nin (Uzavtosanoat) kurduğu ortak girişimlerle (joint venture) birlikte Alman Daimler-Benz ve Güney Kore'nin Daewoo firmalarının katkısıyla ülkede bu alanda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Daimler - Benz firması 1995 yılında 400 adet otobüs üretimiyle ülkedeki ilk Mercedes otobüs üretimini gerçekleştirmiştir. Bu üretimin önemli bir kısmı Uzavtosanoat tarafından oluşturulan Asaka Bank vasıtasıyla satılmıştır. Taşkent-Çıkalov Uçak Fabrikasında İlyuşin tipi Rus uçaklarının montajı yapılmaktadır. Toplam yatırım tutarı yaklaşık 1 milyar \$ olan, 137 bin ton sıvılaştırılmış gaz ve 125 bin ton polietilen üretim kapasitesine sahip Kimyasal Gaz Tesisi 2001 yılında faaliyete geçmiştir. Hafif Sanayi ve Tekstil Bakanlığı ile halen bir devlet örgütü olan Uzbeklegprom, 2000–2005 yılları arasında sektöre yaklaşık 1.27 milyar dolarlık yatırım çekmeyi planlamıştır. Söz konusu yatırımlarla birlikte ülkenin bu sektördeki ihracat potansiyelinin 1.5 milyar dolara çıkarılması hedeflenmiştir. Ayrıca, ülkede yılda 2.500 ton ham ipek (21 ton koza) üretilmektedir. Üretilen ham ipek Tekstil Bakanlığı'na bağlı fabrikalarda işlenmektedir. İpekten mamul ürünlerin orta ve uzun vadede ülkenin önemli ihraç kalemleri arasında yer alacağı tahmin edilmektedir. Bu sektörde 500 milyon dolarlık ihraç potansiyeline ulaşma imkânı mevcut bulunmaktadır. Özbekistan, sebze ve meyve üretimi açısından iyi bir konumda olmakla birlikte, gıda işleme ve paketleme sektörünün gelişmişliği açısından aynı yorumu yapma imkânı bulunmamaktadır. Devlet firması olan UZMEVASABSAVOTUZUM-SANOAT (Özbekistan meyve, sebze, üzüm sanayi) sebze, meyve ve paketleme sektörüne hâkimdir. Firma çok sayıda fabrikayı bünyesinde barındırmaktadır.

²⁰ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KIR/Rapor2007-3.pdf>

Ayrıca şirket kendi taşıma ağına da sahiptir. Şirket taze ve işlenmiş sebze ve meyve için pazarını geliştirme çabası içerisinde bulunmaktadır.²¹

3.5. Türkmenistan

Türkmenistan'a Sovyetler Birliği'nden önemli bir sanayi altyapısı kalmamıştır. 1970'lerden itibaren Moskova, Türkmenistan'da sadece petrol ve doğalgaz ile pamuk işleme alanlarında yatırımlar yapmış ve bu nedenle sanayi altyapısı bu sektörler ile kısıtlı kalmıştır. Bağımsızlıktan sonra Türkmenistan'da sanayinin ağırlığı enerji sektörüne kaymışsa da, pamuk işleme ekonomisi içerisindeki önemini korumaktadır. Üretilen pamuk, büyük ölçüde ülke içerisinde işlenmektedir. Ülkenin tekstil altyapısı büyük ölçüde Türk yatırımları ile gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde son yıllarda çimento, gübre, plastik boru gibi ülkenin ihtiyacı olan malları üreten tesisler birer birer açılmaya başlanmıştır.²²

Tablo 1: Türk Cumhuriyetlerinde Öne Çıkan Sanayi Dalları – Sorunlar ve Hedefler

Ülke adı	Öne çıkan sanayi dalları	SORUNLAR VE HEDEFLER
Azerbaycan	• Kimya • Petro-kimya • Makine imalatı	Azerbaycan, dünyada enerji bakımından en zengin ülkeler arasında yer almasına rağmen enerji sıkıntısı çekmekte, üretimde yeterince artış sağlanamadığından bu ihtiyacı karşılamakta zorlanmaktadır. 2005 yılında 22.547,6 milyon kw/s olan elektrik enerjisi üretimi, 2006 yılında artarak 23.922,2 milyon kw/s, 2007 yılında ise %10,4 azalarak 20.336,8 milyon kw/s olmuştur. Başkent Bakü'nün dışında Azerbaycan genelinde gaz ve elektrik enerjisi sıkıntısı çekilmekte, bu durum, diğer bölgelerde yatırım yapılmasını son derece olumsuz etkilemektedir. Sanayileşmede esas hedef, petrol ve petrol ürünlerine olan bağımlılığı azaltarak, ekonominin diğer alanlarında gelişmeyi sağlamaktır. Bunun için KOBİ'lerin gelişmesini sağlamak, tarımsal sanayiye yenileştirmek, iyi eğitimle insanların bilgi ve becerilerini artırmak, nakliyenin, iletişimin güçlendirilmesi hedef olarak görülmektedir.
Kazakistan	• Madencilik • İmalat sanayi • Metalurji sanayi • Diğer metal dışı mineral ürünler • Kok kömürü, petrol rafinerisi, nükleer malzemeler	Son yıllarda ülke çapındaki toplam üretim hacmi içinde %1'lik payın altında kalan sektörlerle ilgili yatırımların yapılması ve üretim hacimlerinin genişletilmesi. Bu sektörlerle örnek verilecek olunursa; Tekstil ve dikiş sanayi, Deri ve deri mamulleri (ayakkabı) üretimi, Ağaç ve ağaç mamulleri üretimi, Kâğıt, karton ve basım işleri üretimi, Lastik ve plastik mamulleri üretimi, Elektrik, elektronik ve optik tesisler üretimi.

²¹ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/UZ/OzbekistanUlkeRaporu2007.doc>

²² <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/TUR/rapor%202006.doc>

Kirgizistan	- Altın madenciliği - Enerji (elektrik, gaz ve su üretim ve dağıtım) - Gıda işleme sanayisi	SSCB'nin dağılmasının ardından Kırgız ekonomisi üretim kayıpları nedeniyle ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Sanayi Sektörünün ekonomideki payı büyük ölçüde savunma sanayisine kaymıştır. Denge tekrar oluşturulmalıdır.
Türkmenistan	- Petrol ve doğalgaz - Pamuk işleme	Türkmenistan'a Sovyetler Birliği'nden önemli bir sanayi altyapısı kalmamıştır. Çimento, gübre, plastik boru gibi ülkenin ihtiyacı olan malları üreten tesislerin sayısının artırılması gerekmektedir.
Özbekistan	- Otomotiv - Tarım makineleri ve ekipmanları	Tarım makineleri ve ekipmanları üretiminde önemli bir kapasiteye sahip olan Özbekistan'da tarımsal üretimin önemli bir kısmı eski makineler ile yapılmaktadır. 1995 yılında ABD "CASE" şirketinin Taşkent traktör fabrikası ile yapmış olduğu anlaşma sonucu önemli sayıda ve çok çeşitli tarım alet ve makineleri tarımsal üretimde yerini almıştır. Ayrıca, Rusya, Belarus ve Kazakistan'dan traktör ve söz konusu ürünler ithalatı da bulunmaktadır. Tekstil sektöründe önemli yatırımlar yapılmaktadır. Ancak yine de kapasite yeterli düzeyde değildir. Pamuk ipliğinin ancak yüzde 23'ü ülke içerisinde işlenebilmektedir. Bu sektörde yaklaşık 40 adet pamuk ve yün işleme fabrikasının modernizasyonu için yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut tesislere ilave olarak ülkede üretilen pamuğun daha fazla katma değer yaratılarak pazarlanması ve ihraç edilmesi için kumaş ve konfeksiyon fabrikaları kurulmalıdır.

Kaynak:²³

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/AZER/AZERBAYCAN%20ULKERAPOR%202007.DO>
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/2007%20YILLIK%20RAPOR.doc>
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KIR/Rapor2007-3.pdf>
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/UZ/OzbekistanUlkeRaporu2007.doc>
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/TUR/rapor%202006.doc>

4. Sonuç

Asya kaplanları gibi, hızlı büyüme gerçekleştiren ve gelişmiş ülkelerle aralarındaki farkı kapatan ülkelerin, hemen hepsinde bir çeşit sanayi stratejisi ve politikası uygulanmıştır.

Buna karşılık sol ve sağ ekonomik ideolojiler arasında kalan ve son 20 yıldır neo – liberal yaklaşımı benimseyen hiç bir ülke sanayileşmiş ülkelerle arasındaki farkı kapatamamıştır.

S.S.C.B'nin yıkılması ardından bağımsızlık sonrası Türk Dünyası ülkelerinde ithal ikameci bir sanayi politika ve stratejisinin benimsenmiş olduğu

²³ Bu tablo, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Müşavirlikler Sitesinden ilgili Ülke raporlarının bulunduğu dosyalardan yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

açıkça görülmektedir. Kalkınma sürecinin ilk aşamalarında gayet normal ve gerekli olan bu seçimin bazı dezavantajları bulunmaktadır.

Bu dezavantajlar; kaynak dağılımının bozulması, verimsiz sanayi birimlerinin ortaya çıkabilmesi, sanayileşme sürecinin derinleşmesinin olanaksızlaşması, yurt içi tasarrufların azalmasına yol açabilmesi, tekelleşmeye sebep olabilmektedir.

Uluslar arası ekonomiye entegrasyon sürecinde Türk Dünyası ülkelerinin bütünleştirilmiş Sanayi Stratejilerine doğru bir geçiş yapması gerekmektedir.

Sanayileşme stratejisine geçişin kısa vadede çok ciddi toplumsal maliyetleri olacaktır. Yeni sanayileşme stratejisi için Türk Cumhuriyetleri arasında uygun ortak bir politik dil oluşturulmalıdır.

Türk Dünyası'nın geleceğinin yeni bir sanayileşme stratejisine bağlı olduğu ısrarla tekrarlanmalıdır. Türk Dünyası'nın gelişmiş ülkeleri yakalamak ve rekabet gücüne kavuşmak için başarılı rakiplerinin yapmakta olduklarını yapması gerektiği çerçevesinde bir söylem geliştirilmelidir.

2008 sonlarına ABD'de finans kesiminde başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan ve reel sektörlerinde büyük ölçüde etkileyen küresel kriz dönemi ile birlikte ülkelerin sanayi politikaları uygulamak yönündeki temayüllerinin artacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dünya çapında zaten küreselleşme ve sanayisizleşme olgularının yarattığı bir korku mevcutken, artan rekabetçiliğin pek çok ülkeyi sanayi politikalarına daha sıkı sarılmaya itebilecektir.

Bu anlamda artan rekabet koşullarında özellikle Çin ve Hindistan'dan gelen tehditlere set çekebilmek için pek çok ülke kendi stratejilerini uygulamaya koyacaktır. Bu anlamda yeni ekonomik işbirliklerinin kurulması ya da mevcutlara işlevsellik kazandırılması düşünülebilir.

Bu çerçevede Avrupa Birliğine tam üye olarak katılmak amacı ile yıllardır Avrupa Birliği kapısında bekleyen Türkiye'nin ve Sovyet sonrası dönemde küresel ekonomik düzene adapte olmak yolunda kendilerine çıkış kapıları arayan Türk Cumhuriyetlerinin daha fazla oyalanmadan güçlerini bir araya getirmeleri gerekmektedir.

Bu anlamda, ilk planda ekonomik ve ticari ilişkilerin üst düzeye çıkarılması ve sanayi politikaları konusunda önce makro düzeyde daha sonrasında ise mikro planda olmak üzere birlik oluşturmak için girişimlere başlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1 DPT IX. Kalkınma Planı, Sanayi Politikaları Özel İhtisas komisyonu Raporu, Ankara, 2006, 8
- 2 European Economic Advisory Group, Industrial Policy, The EEAG Report on the European Economy, Brüksel, 2008, 105

- 3 İzgi, Berna Balcı, Küreselleşen Devletin Değişen Rolü ve Sanayileşme Üzerine Tartışmalar, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, 2008, 230
- 4 Özbey, Funda Rana, Türk Sanayileşme Sürecinde Bütünleştirilmiş Strateji, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt :, Sayı:1, Temmuz 2000, 76
- 5 Türel, Oktar, Türkiye’de Sanayi Politikalarının Dünü Ve Bugünü, TMMOB Makina Mühendisleri Odası’nın 2007 Sanayi Kongresi, Ankara, 2007, 1
- 6 Tyson, L. D’A., Who’s Bashing Whom? Trade Conflict in High- Technology Industries, Washington Institute for International Economics, Washington, 1992, 6
- 7 Yanagihara Toru, Economic System Approach and Its Applicability, East Asian Development Experience, Tokyo, 1997, 1
- 8 http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm
- 9 <http://www.ku.edu.tr/ku/images/EAF/danirodrik.pdf>
- 10 <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/AZER/AZERBAYCAN%20ULKERAPOR%202007.DOC>
- 11 <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/2007%20YILLIK%20RAPOR.doc>
- 12 <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KIR/Rapor2007-3.pdf>
- 13 <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/UZ/OzbekistanUlkeRaporu2007.doc>
- 14 <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/TUR/rapor%202006.doc>
- 15 http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/sunumlar/Esen_Caglar.pps
- 16 http://www.tisk.org.tr/isveren_yazdir.asp?yazi_id=2168&id=&baslik_id=&yapi=&gecerli_sayfa
- 17 <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd2/sbd-2-11.pdf?ref=SaglikAlani.Com>

Summary

DETERMINING THE INDUSTRIAL STRATEGIES WITHIN THE SCOPE OF MARKET OPPORTUNITES FOR TURKISH WORLD

Mehmet KARA

(Bozok University, Turkey)

Yasin SHEHITOGLU

(Bozok University, Turkey)

Omer Chagri OZDEMIR

(Bozok University, Turkey)

Starting mainly from 1980s, the globalization process has played a significant role on the formation of economic structures worldwide. During this period, production capacities of some countries has become inactive, they began to force foreign trade rates substantially and so they became a market for some economic powers. Turkish countries has faced many diffuculties in this process and not able to take its deserved share from the prosperity. Due to the fact that many

countries began implementing industrial policies, the other countries has also decided to implement industrial policies. In this framework, in this study by putting the market opportunities for Turkish world into centre of analysis we will try to determine the basic strategic areas for the steps should be taken in the process of establishing joint ventures

Key Words: Turkish World, Industrial Strategies